

Nella Lonza (ur.)

*Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste
Frankopana*

- dokumenti -

Prema ideji Mirjana Damaške

Priredile i prevele Ivana Horbec (njemački), Maja Matasović (latinski) i Nella
Lonza (talijanski)

Uredila Nella Lonza

Uvodne studije napisao Mirjan Damaška

Zaklada Marija i Mirjan Damaška, Školska knjiga, Zagreb, 2023., 582 str.

ISBN 978-953-0-62366-8

UDK: 343.1(497.5)(048.1)1671”

DOI: 10.3935/zpfz.74.2.07

“S Bogom, nadam se, da ćemo se sutra zagrliti na drugom svijetu i to većom utjehom i mirom nego li ovdje.”

“S Bogom!”

Ove riječi pripisane su Franu Krsti Frankopanu i Petru Zrinskom na njihovu rastanku ujutro 29. travnja 1671. g., dan prije pogubljenja u Bečkom Novom Mjestu.¹ Jedan bakrorez Cornelisa Meyssensa, flamanskog bakroresca koji je karijeru ostvario u Beču, suvremenika tih događaja, to vrlo slikovito prikazuje. Na bakrorezu se može vidjeti kako je Zrinski kleknuo na oba koljena pred Frankopana, mlađeg od njih dvojice, koji je kleknuo na jedno koljeno te su se, uzajamno tražeći oprost za sve čime su se eventualno međusobno povrijedili, zagrlili i poljubili.²

---

¹ Mijatović, A., *Zrinsko-frankopanska urota*, Zagreb, Alfa, 1992., str. 115.

² Lonza, N (ur.), *Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana – doku-*

Ovaj dirljiv detalj opće je mjesto imaginarija hrvatskog domoljublja od devetnaestog stoljeća pa sve do danas. Stoji uz bok oproštaju Petra Zrinskog sa suprugom Katarinom koji je ovjekovječen poznatom slikom Otona Ivekovića, ili pak oproštajnim pismima Zrinskog i Frankopana koja su uputili svojim suprugama pred smrt i koja su zapravo vrlo vrijedna književna djela. Ovi detalji mogu se razmatrati u kontekstu devetnaestostoljetnih (ili modernih) romantičarskih predodžbi o naciji ili domoljublju (s kojima, usput budi rečeno, po našem uvjerenju nema nužno ništa loše). No i sasvim ogoljeno od takvih konotacija, u biti je riječ o prvorazrednim svjedočanstvima jednog društva i vremena, kao i osobnih ljudskih sudbina, ključnih za razumijevanje hrvatske i europske, pravne i opće povijesti (dakako, dijelom i sadašnjosti). Rasvjetljavanju specifično pravnih aspekata postupka protiv Zrinskog i Frankopana posvećeno je upravo izdanje izvorne građe pred nama.

U skladu s relevantnošću teme za znanstvenu i opću publiku, obljetnice pogubljenja dvojice hrvatskih velikaša i inače su redovito bile popraćene izdanjima izvorne građe ili pak znanstvenim elaboracijama nekih nadovezanih tema. Tu se posebice ističe izdanje isprava o Zrinsko-frankopanskoj uroti koje je o dvjestotoj obljetnici pogubljenja Zrinskog i Frankopana skupio i objavio tadašnji predsjednik JAZU-a, akademik Franjo Rački.³ U povodu tristopedesete obljetnice u izdanju Zaklade Marija i Mirjan Damaška i Školske knjige objavljeno je i ovo djelo. U osnovi, riječ je o skupljenim i sistematiziranim dokumentima koji se odnose upravo na kazneni postupak protiv Zrinskog i Frankopana, prevedenima na hrvatski jezik.

Kako je navedeno na naslovnici, djelo je nastalo prema ideji Mirjana Damaške (*Sterling Professor emeritus, Yale University*), akademika (HAZU, Razred za društvene znanosti i *American Academy of Arts and Sciences*) te općenito ve-

---

menti, Zagreb, Zaklada Marija i Mirjan Damaška, Školska knjiga, 2023., str. 441.

³ Rački, F. (ur.), *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, Zagreb, Štamparija Dragutina Albrechta, 1873. U povodu tristote obljetnice bila je izdana građa koja se odnosi na popis i procjenu njihove imovine (Modrić, R. (ur.), *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana*, vol. 1, Zagreb, JAZU, 1974.). Proteklih desetljeća su se u povodu nekih obljetnica objavljivali radovi koji su obrađivali različite aspekte tih događaja (npr. Mijatović, *op. cit.* u bilj. 1; Margetić, L., *Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj*, *Fluminensia*, vol. 3, br. 1-2, 1991., str. 48 – 52; Strčić, P., *Zrinsko-frankopanska urota*, *Fluminensia*, vol. 3, br. 1-2, 1991., str. 35 – 47; Kurelac, M., *Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, vol. 12-13, 2001., str. 9 – 14; Bene, S., *Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, vol. 12-13, 2001., str. 73 – 82).

likog pravnika i znanstvenika, kao i dobročinitelja pravne znanosti i Pravnog fakulteta u Zagrebu, koji je njegova *alma mater*. Iako je vrhunac karijere doživio u Sjedinjenim Američkim Državama, kako sam kaže “domovini koja ga je posvojila”, nikad nije zaboravio svoju “jedinu i istinsku domovinu” i naš Pravni fakultet, te ih je uvijek bio spreman pomagati na najrazličitije načine. Jedan od tih načina je i djelovanje Zaklade Marija i Mirjan Damaška, nazvane po njegovoj preminuloj supruzi, koja ima sjedište na Pravnom fakultetu u Zagrebu i prvi je projekt financiran iz njezinih sredstava upravo objava ovog izdanja. Mirjan Damaška je i autor dviju uvodnih studija.

Samo sadržajno uređivanje izdanja te obradba i prijevod izvorne građe povjereni su redom najvećim stručnjakinjama u odgovarajućim područjima, kako i priliči izdanju ovakve važnosti. Urednica knjige i koordinatorica rada na izvorima u svim fazama nastanka ovog vrijednog djela je akademkinja Nella Lonza (HAZU, Razred za društvene znanosti), velika i svjetski priznata stručnjakinja za srednjovjekovnu i novovjekovnu pravnu povijest, koja je ujedno i prevodila izvore s talijanskog jezika. Za građu na njemačkom jeziku bila je zadužena dr. sc. Ivana Horbec, članica suradnica HAZU-a (Razred za društvene znanosti) i viša znanstvena suradnica na Hrvatskom institutu za povijest, a za latinski je jezik bila zadužena dr. sc. Maja Matasović, izvanredna profesorica na Sveučilištu u Zagrebu, Fakultetu hrvatskih studija (Odsjek za hrvatski latinitet).

Podloga za ovo izdanje je prije spomenuto izdanje Račkoga iz 1873. g., koje je međutim osim izvorno ciljanog isključivo procesnog materijala sadržavalo i mnoge druge različite dokumente iz raznih arhiva (primjerice, diplomatsku korespondenciju, posebice venecijansku i papinsku) koji su se na ovaj ili onaj način odnosili na Zrinsko-frankopansku urotu i nadovezani kazneni postupak. Izdanje pred nama sadržava 59 dokumenata koji su već bili na izvornom jeziku objavljeni kao prijepisi kod Račkoga, ali i 31 novi dokument koji se odnosi na spis kaznenog postupka protiv Zrinskog i Frankopana. Pritom su, za razliku od izdanja Račkoga, svi dokumenti prevedeni na hrvatski jezik. Osim toga, priređivačice se nisu u potpunosti oslanjale na prijepise Račkoga, nego su temeljito, zacijelo dobrim dijelom i mukotrpno, provjeravale isprave u arhivu (*Das Österreichische Staatsarchiv* u Beču). I inače općenito zahtjevan posao istraživanja gradiva po arhivima bio je pritom otežan okolnošću da kazneni spis protiv Zrinskog i Frankopana nije sačuvan kao jedna arhivska jedinica nego je raštrkan po mnogobrojnim drugim sekcijama. Rekonstrukcija spisa je tako zahtijevala oslanjanje na napomene u dokumentima, upućivanje na druge zapise, datume itd.

Svih 90 novoobjavljenih dokumenata dobilo je nove naslove i numeraciju kronološkim redom. Pritom je vrlo korisno stavljena uputa na numeraciju pri-

jepisa kod Račkoga, ondje gdje postoji, odnosno na signaturu arhivskoga spisa. U tom su smislu očite prednosti nove objave u odnosu na izdanje Račkoga, s obzirom na to da su tekstovi prevedeni na hrvatski jezik a pritom su još dodatno ispravljani neki manji nedostaci iz ranijeg izdanja. Zbirka počinje s dokumentima koji se odnose na opći kontekst urote (primjerice različiti sporazumi među urotnicima), te zatim detaljno prati razvoj situacije s različitim pismima, očitovanjima državnih tijela, carskim i kraljevskim proglasima pa sve do striktno procesnih spisa poput optužnica, odgovora i replika te presuda i molbi za pomilovanje (zadnji dokument je istraga protiv krvnika, koji je vrlo nevjesto obavio svoj posao pa su mu za odsijecanje glave Zrinskom trebala dva udarca mačem, dok je Frankopana prvim udarcem pogodio u leđa). Koristan je i dodatni priloženi prijepis odabranih dokumenata na izvornim jezicima, u kojem su ispravljene različite manjkavosti prijepisa iz ranijeg izdanja.⁴

Moramo istaknuti i vrijednost nove sistematizacije pojedinih dokumenata, i to iz vlastite perspektive u pogledu znanstvene obradbe nekih pitanja u vezi sa Zrinsko-frankopanskom urotom. Primjerice, u izdanju Račkoga sve isprave koje se odnose na carski i kraljevski proglas (proskripciju) protiv Zrinskog, Frankopana i ostalih urotnika bile su navedene pod jednim rednim brojem (171), uz potpodjelu na četiri teksta na latinskom i hrvatskom jeziku (a, b, c i d).⁵ Pritom je za sve četiri isprave bio naveden isti datum donošenja. No u izdanju koje je pred nama pravilno su prepoznati, izdvojeni, datirani te zasebno numerirani: proglas staležima i redovima zemalja krune sv. Stjepana, zatim proglas svim podanicima zemalja krune sv. Stjepana i naposljetku izdvojeni proglas krajišnjicima.⁶

Ništa manje zahtjevan od rada u arhivu, zasigurno, nije bio prijevod tekstova. Cijeli je spis izvorno pisan uglavnom na njemačkom i latinskom jeziku, manjim dijelom na hrvatskom, mađarskom i talijanskom. No pritom je riječ o specifičnim sedamnaestostoljetnim idiomima, a uz to je u tadašnjem pravnom i općem književnom stilu bilo sasvim uobičajeno u tekst na nekom drugom jeziku mjestimice uključivati pojedine termine ili cijele fraze na latinskom jeziku. Izazovne su u tekstu zacijelo bile i mnogobrojne referencije na izvore rimskog prava, onodobne autore, ili pak citati iz antičke književnosti ili Svetog pisma (naznačeni kao takvi ili ne). Neke posebnosti vojnog i pravnog nazivlja, osobito kad je riječ o njihovu osuvremenjivanju, također su morale biti uzete u obzir. Prevesti tako kompleksan tekst, ostati pritom vjeran izvornom materijalu koliko je moguće, ali ujedno približiti značenje modernom čitatelju, vrlo je

⁴ Lonza, *op. cit.* u bilj. 2, str. 369 – 434.

⁵ Rački (ur.), *op. cit.* u bilj. 3, str. 115 – 119.

⁶ Lonza, *op. cit.* u bilj. 2, str. 105 – 109 (dok. 22, 23 i 24).

zahtjevan zadatak.⁷

Po našoj općoj ocjeni, može se reći kako su priređivačice ovog izdanja napravile izvrstan posao, te je riječ o sjajnim i iznimno vrijednim rezultatima njihova rada. Općenito govoreći, korisnost ovog izdanja zaista je velika. Riječ je o prvom potpunom izdanju kaznenog spisa u postupku protiv Zrinskog i Frankopana, događaja prvorazredne važnosti za hrvatsku i europsku (pravnu) povijest, koji je pritom (prvi put) preveden na hrvatski jezik. No okolnost da je to napravljeno u skladu sa svim najvišim standardima struke, da pritom postoji aparat koji omogućuje daljnji rad na izvorima, a da je uza sve to riječ o tekstu razumljivom čitateljima koji nisu uže specijalizirani, ovom izdanju daje posebno istaknuto mjesto.

Knjiga nakon uvodne riječi upravitelja Zaklade Marija i Mirjan Damaška, dr. sc. Hrvoja Sikirića, redovitog profesora u trajnom izboru na Pravnom fakultetu u Zagrebu, sadržava riječ priređivačica i već prije spomenute dvije uvodne studije Mirjana Damaške. Prva uvodna studija (*“V oblačnih dnevih, v urah nesričnih: Zrinsko frankopanska urota u svjetlu prevedenih dokumenata”*) relevantna je i kompetentna pravno-politička analiza društvenih i općih okolnosti u kojima su djelovali Zrinski i Frankopan. Osobitu je pozornost autor posvetio argumentiranju i objašnjavanju određenih stavova i postupaka Zrinskog i Frankopana neposredno prije i tijekom postupka, koji su u određenim trenucima čak uključivali međusobno optuživanje. Inače je autor u vezi s navedenom okolnosti izvorno imao određene bojazni oko objavljivanja svih izvornih dokumenata, strepeći da bi mogli baciti mrlju na figure Zrinskog i Frankopana u hrvatskoj historiografiji i općim predodžbama. Na kraju je tu neopravdanu bojazan napustio, te temeljito argumentirao zašto u navedenom tekstu. Druga uvodna studija (*“Tijek postupka protiv Zrinskog i Frankopana”*) sustavno razjašnjava cijeli kazneni postupak protiv njih, te je u tom smislu vrlo korisna kao sumarni prikaz onoga što se iscrpno razlaže u dokumentima.⁸ Nakon prijevoda dokumenata nalazi se prije spomenuti izbor prijepisa odabranih izvornih dokumenata, koji će biti posebice relevantan znanstvenoj zajednici.

Knjiga je uza sve navedeno vrlo bogato opremljena dodatnim materijalima. Tako se nakon dokumenata u knjizi nalazi šest preslika bakroreza Cornelisa Meyssensa koji prikazuju završne događaje, od objave presude do pogubljenja.

⁷ Priređivačice su u svojem radu primijenile sve relevantne moderne standarde za prijevode i izdavanje takva arhivskog gradiva. Svoje metodološke standarde autorice objašnjavaju uvodno u knjizi na str. 14 – 18.

⁸ Navedena analiza izdana je i zasebno (Damaška, M., *Tijek postupka protiv Zrinskog i Frankopana*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 30, br. 1, 2023., str. 153 – 190).

Svaki bakrorez ima pojašnjenje sudionika na prikazima pojedinih događaja.⁹ Također je priložen izbor faksimila najvažnijih izvornih dokumenata, njih čak 114 koji uključuju, navedimo samo jedan *curiosum*, čak i crteže različitih životinja koje su izradili zatočenici uz svoje bilješke za obranu (uz mnoge citate iz Biblije, antičke književnosti, rimske pravne regule itd.).¹⁰ Nakon popisa literature slijede kazalo imena i kazalo mjesta.

Ovim izdanjem, moglo bi se možda reći, nastavlja se i dobra tradicija objavljivanja važnih izvornih dokumenata za povijest kaznenog procesnog prava, poput prethodne Kitonićeve *Directio methodica*.¹¹ Time se na osobito istaknut način obogaćuju općenito pravno-povijesne znanosti, odnosno stvaraju se temelji za njihovo daljnje produbljivanje, što je dobro i važno. No s obzirom na opći status Zrinskog i Frankopana u Hrvatskoj, nesumnjivo će za ovo izdanje postojati i velik interes u općoj, neznanstvenoj javnosti.¹² Vidjeli smo da uz obljetnice njihova smaknuća redovito postoji interes za objavu različitih izvornih materijala. Ovako kvalitetan tretman izvorne građe koji su poduzele vrijedne priređivačice ovog izdanja zapravo u tom smislu ostavlja sve manje prostora za neke buduće naraštaje. No to je dakako dobro, te se otvara prostor za iscrpniju i kvalitetniju znanstvenu obradbu pojedinih aspekata svih ovih događaja.

Prije je bila spomenuta bojazan Mirjana Damaške oko objave materijala koji upućuju na to da odnos Zrinskog i Frankopana u zatočeništvu nije uvijek bio harmoničan. Mišljenja smo da je on sam u uvodnim studijama vrlo dobro argumentirao zašto je navedena bojazan zapravo sasvim neopravdana. Naravno, i inače je u interesu znanosti uvijek otkrivati punu istinu. No svemu tomu dodali bismo još jednu misao. Na samom početku teksta spomenut je oproštaj Zrinskog i Frankopana pred njihovo smaknuće, dirljiv detalj poznat mnogima od osnovnoškolskog obrazovanja nadalje. Zapravo su se tek objavom ovih izvora, odnosno raširenijim spoznavanjem okolnosti da su među njima dvojicom prije oprostaja postojala određena trenja, uzajamni oprost i zagrljaj pred sma-

⁹ Lonza (ur.), *op. cit.* u bilj. 2, str. 436 – 447.

¹⁰ Lonza (ur.), *op. cit.* u bilj. 2, str. 482 – 483.

¹¹ U izdavanju koje je, usput budi rečeno, također sudjelovao Mirjan Damaška (Krapac, D. (ur.), *Directio methodica processus iudiciarii juris consuetudinarii, Incltyi Regni Hungariae per m. Joannem Kitionich de Koztanicza*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004.).

¹² To posvjedočuju i novinski izvještaji s predstavljanja knjige, npr.: <https://www.vecernji.hr/kultura/predstavljena-knjiga-o-sudenju-zrinskom-i-frankopanu-1693343>; <https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/okrutni-detalji-smaknuca-zrinskog-i-frankopana-krvnik-se-napio-noc-prije-a-onda-mu-se-i-fran-krsto-obratio-15352727>; <https://www.nacional.hr/prvi-put-na-hrvatskom-jeziku-izvorni-dokumenti-sa-sudenja-petru-zrinskom-i-franu-krsti-frankopanu/>, pristupljeno 8.5.2024.

knuće otkrili u svojem punom i pravom značenju, ljudskom i kršćanskom. To dokazuje kako je potpunije otkrivanje svih relevantnih okolnosti zapravo radilo u korist samih sudionika, odnosno dojma o njima, a s obzirom na važnost Zrinskog i Frankopana u Hrvatskoj na određeni način i u korist svih nas. Uza sve ostale vrijednosti ove knjige, moramo inicijatorima i podupirateljima ovog projekta, odnosno priređivačicama koje su ga ostvarile i iznijele ovo izdanje na svjetlo dana, zahvaliti specifično i za tu lekciju. To je dobra lekcija, znanstvena i općeljudska. Kako bi rekao sam Frankopan, “*navik on živi ki zgine pošteno*”.

Izv. prof. dr. sc. Henrik-Riko Held*

---

* Dr. sc. Henrik-Riko Held, izvanredni profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ul. sv. Ćirila i Metoda 4, 10000 Zagreb; hheld@pravo.unizg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6217-2655